

Rød Ungdom

Frihet,
demokrati,
arbeidermakt,
slutt på utbytting

SOSIALISME

vold
byrå-
krati
parti-
diktatur

ET DEBATTHEFTE

kr. 10,-

Noen ord om dette heftet

I en tid nå har det vært mye diskusjoner og usikkerhet om temaet sosialisme på venstresida i Norge. Sosialister og kommunister har måttet stille mange spørsmål som ikke har ferdigtygde svar. På bakgrunn av utviklinga i sosialistiske land, har noen stilt spørsmålstegn ved om sosialismen, slik vi har oppfatta den, i det hele tatt er noe bedre alternativ enn det samfunnet vi lever i i dag. Et eksempel på sånne spørsmål finner vi i utdraget fra et debattinnlegg til Klassekampen som vi har tatt med. Andre har stilt spørsmålstegn ved demokratiet under sosialismen, vil det bli partidiktatur, hvordan vil økonomien bli osv.

Sentralstyrets arbeidsutvalg ba meg om å lage/redigere et hefte som kunne møte noe av behovet for å gi materiale til denne diskusjonen både i og utafor Rød Ungdom. Den ene delen av dette heftet er blitt til på grunnlag av en innledning jeg holdt om hvorfor jeg i disse ulvetider fremdeles er for sosialisme i Norge (faktisk mer enn noen gang). Den andre delen er redigert på grunnlag av utdrag fra et diskusjonsmøte som tok for seg noen av de viktige spørsmåla om hvordan sosialismen vil bli for folket i Norge. Her sto spørsmåla om demokrati kontra diktatur og økonomi sentralt. Vi har også tatt med et lite utdrag av Engels: Sosialismens utvikling fra utopi til vitenskap. Det handler om hvorfor kapitalismen må bli avløst av sosialismen. Videre studier anbefales på det varmeste.

Et viktig forbehold: Mesteparten av det som sies om et sosialistisk Norge, har som forutsetning at Norge ser ut omtrent som i dag. Det gjelder produksjonsmidler og velstand osv. Det er kanskje ikke det mest sannsynlige alternativet, når vi tenker på de enorme ødeleggelsene en eventuell ny verdenskrig kan føre med seg, før vi får oppleve sosialismen i Norge. Men etter vår mening har dette vært mest fruktbart når temaet er om sosialismen kan stille opp med et bedre alternativ enn den norske «velferdsstaten».

Ta det som det er: materiale til debatt. Flere som har kikket på innledningen mi, har hatt en god del kritikk. Noe har jeg tatt til følge, mens noe bare står. Som det går fram av debattdelen så var også deltakerne der uenige på en god del spørsmål.

For ordens skyld: Dette heftet erstatter overhodet ikke studiesirklene til Rød Ungdom. Der blir sånne ting som klasser og klassekamp, utbytting og andre sentrale saker i vår oppfatning av kapitalismen i Norge behandla og forklart. Dette heftet berører bare sånne saker såvidt og utifra forskjellige andre spørsmål.

Hvordan bruke heftet?

Heftet er fullt av spørsmål og problemstillinger, og vi har ikke satt opp egne studiespørsmål. Jeg tror at det lureste for et Rød Ungdomslag som vil følge opp og diskutere disse sakene, er at dere velger ut et eller noen begrensa områder. F.eks. «Velstandsøking i et sosialistisk Norge?», «Demokrati og partiets rolle under sosialismen», «Holder argumentene for sosialisme i Norge?». Så bør styret legge opp mer detaljerte spørsmål og opplegg for diskusjonen. Innlegg til Rute 80 mottas med takk.

Oslo 24/3-80 Per Erlandsen

Deltakere i debatten var: Harald Nilssen, Linda Høyås, Bjarne Brorson og Per Erlandsen

Vidunderligst og forferdeligst!

Tron Øgrim høsten 1979:

«Kapitalismen er det høyest utvikla av alle menneskesamfunn der en overklasse utbytter en underklasse. Den representerer toppunktet i menneskelig skaperkraft, også når det gjelder hykleri og avskyelige forbrytelser. Ingen tidligere samfunnsform har drivi det så langt når det gjelder å komme med veldige, svulstige erklæringer om herskernes prektige hensikter og samtidig praktisere så skrekkelig terror. Her er det de sterkeste, rikeste, mest utvikla og siviliserte landa som har gått i spissen.

USA: Avsvidde hus og biler.

Kapitalismen er følgelig den vidunderligste og forferdeligste av alle samfunn der mennesker utbytter mennesker. Vidunderligst fordi den har skapt større frigjøring av produktivkrefter og menneskenes tenking enn noen tidligere samfunnsform, og dermed også muligheten for at menneskene skal kunne skape en verden som er god for menneskene. Forferdeligst fordi disse kreftene blir brukt til å utbytte, undertrykke og ødelegge mennesker i en målestokk som aldri før i Historia.»

Er kapitalismen i Norge så grusom og ondskapsfull? Må den gå under og i så fall hvorfor?

Det er liten tvil om at det er virkningsfull kritikk av kapitalismen ute og går når Tron Øgrim og andre fyrer løs som i avsnittene ovenfor. Men hva beviser at vi blir kvitt krigen og faenskapet om vi styrter kapitalismen og lar samfunnet eie produksjonsmidlene. Og videre: Hvor finner vi igjen disse voldsomme destruktive og ondskapsfulle sidene ved kapitalismen i velferdsstaten Norge? Hva kan rettferdiggjøre at vi går inn for en revolusjon som i seg sjøl vil innebære store lidelser for mange, for at folket i Norge skal få det godt. Har vi det så vondt, og kan vi tilby et så mye bedre alternativ at det er verdt det?

Motivasjonen for å gå inn for revolusjon, argumentene vi har å legge på bordet kan være så ymse. Det fins ganske virkelighetsfjerne varianter. Er du litt kort i hue, svarer du en norsk arbeider at du vil ha sosialisme fordi han skal slippe å fortsette å leve under kapitalismens åk med stadig synkende reallønn, fattigdom og nød. En annen måte å se ting på kan vi finne i dette sitatet fra en piratutgave av Maos kritikk av Sovjet-økonomien: «...jo fattigere folk er, jo mer ønsker de revolusjon. I de vestlige kapitalistiske landa er tallet på folk med arbeid relativt høyt, og det er lønnsnivået også. Arbeiderne der har blitt sterkt påvirket av borgerskapet, og det ser slett ikke ut til å være så lett å gjennomføre sosialismen. Og siden mekaniseringa har kommet langt, er hovedproblemet etter en vellykka revolusjon ikke å utvikle mekaniseringa, men å forandre menneskene.»

Det er mulig at Mao aldri har skrevet dette, og at sitatet ikke er korrekt. Mest trolig er det vel at sitatet stemmer sånn nogenlunde og er skrevet rundt 1961/62. Men enten sitatet er ekte eller falskt, så er det virkeligheten som avgjør om innholdet er korrekt. Derfor kan vi med god samvittighet ta det med som en aktuell problemstilling i bakhue når vi skal kikke på den norske virkeligheten.

Borgerlig kritikk som ikke holder mål. Marxismens argumenter for at kapitalismen må avløses av sosialismen.

Ganske mange borgerlige kritikere av marxismen framstiller sakene som om Marx sin begrunnelse for at det måtte komme en sosialistisk revolusjon, var at den ville komme fordi arbeiderne fikk det verre og verre. Så sier de: Se på Norge i dag, vi har det mye bedre enn for hundre år sida. Det beviser at Marx tok grunnleggende feil. Vi trenger ikke sosialismen.

Mere lettvint og falsk enn dette, skal det godt gjøres å opptre i forsøkene på å tilbakevise marxismen. Verken plassen eller mine egne kunnskaper gjør det mulig å forklare marxismens syn godt i noen få setninger. Derfor viser jeg til utdraget av Engels' «Sosialismens utvikling fra utopi til vitenskap». Skal jeg likevel prøve å sammenfatte kort måtte det bli noe slik:

Den kapitalistiske rikdommen tar form av voldsomme opphopinger av varer. Varenes verdi kommer fra og bestemmes av arbeidet som er lagt ned i dem. Det er arbeiderklassen som skaper verdiene, men under kapitalismen er den utbytta. Det betyr at arbeideren bare får utbetalt ei begrensa lønn som sikrer at han får spise og sove og komme på jobben igjen neste dag. De enorme verdiene som arbeiderklassen skaper, er det kapitaleierne som rår over.

Kapitalistene bruker disse verdiene, som vi kaller merverdien, utifra sine klasseinteresser. Noe går til luksusforbruk og sløsing, mens det meste går til nye investeringer o.l. Formålet med disse er hele tida det samme: å få skapt ny merverdi — å få mest mulig profitt som igjen gir mer makt osv. For å oppnå dette deltar kapitalistene i den nådeløse konkurransen på markedet. Den enes død er den andres brød. Bare den sterkeste overlever, akkurat som i kampen for tilværelsen i dyreriket.

Den sterkestes rett hviler på at resultatene av produksjonsprosessen er på private hender (kapitalistenes). Denne *private eiendommen* står stadig skarpere i motsetning til den kompliserte samfunnsmessige arbeidsdelinga. Våre dagers mer og mer avanserte produksjon skriker etter *samfunnsmessig styring*. Samfunnsmessig styring trengs for å slippe krisene og fabrikknedleggingene som konkurransen fører til. Samfunnsmessig styring trengs for å bruke den nye teknologien til beste for folk og hindre at det fører til at miljøet ødelegges og ressursene tømmes for våre barn. Derfor står den private eiendomsretten til produksjonsmidlene i veien for en fornuftig utvikling av samfunnet. Utviklinga krever en omveltning til en samfunnsmessig styring som bare sosialismen kan gi.

Etter min mening er ikke dette behovet blitt mindre etter Marx døde. Seiere skal jeg komme mer inn på hvor jeg ser dette mer konkret i dagens Norge. Men før jeg kommer så langt, skal jeg ta opp en sak som jeg syns norske m-l'ere ofte har virka firkanta på, og som jeg syns er litt viktig å ta opp.

Fattigdommen og den stadig synkende reallønna er dårlige argumenter for sosialismen hvis det er Norge vi snakker om.

Marx og Engels hadde så vidt jeg skjønner den oppfatninga at arbeiderklassens lønn under kapitalismen ville bli presset nedover mot det fysiske eksistensminimum, der arbeiderne så vidt var i stand til å overleve. Noen har kalt dette teorien om utarming av proletariatet. Det er ikke rett at det er noen sentral del av deres analyse av kapitalismen at arbeidernes materielle kår ville bli stadig verre. Men det ser ut som om de mente at det ville gå slik, og den gangen var det kanskje mange ting som talte for det. Men poenget mitt er at jeg syns at virkeligheten har bevist godt nok i de hundre åra som har gått siden Marx, at det har vært mulig å heve levestandarden ganske enormt i det kapitalistiske Norge.

Derfor syns jeg det er ganske ille når kommunister i vår tid later som om «teorien» om utarming av proletariatet har holdt stikk. I læreboka i politisk økonomi som ble utgitt i Sovjet i 1954 og nyutgitt på Oktober Forlag i -75,

Levestandarden har gått opp siden Marx.

blir det sagt at det er en økonomisk lov at reallønna synker og synker under kapitalismen. Der blir det også framstilt som en lovmessighet at utarminga av arbeiderklassen øker under kapitalismen, ikke bare relativt men også absolutt. Der står det bl.a.: «Som før nevnt, synker arbeiderfamiliens reallønn og følgelig reallønna for arbeidermassene i det hele tatt ved den økende prisstigning på forbruksgjenstander, det økende skattetrykket og den stigende husleien. Samtidig synker arbeiderklassens alminnelige reallønnsnivå i sin helhet under påvirkning av det kapitalistiske arbeidsmarkedet.» (s. 130)

«Arbeideren utarmes absolutt, dvs. han blir direkte fattigere enn før, han er nødt til å leve dårligere, spise tarveligere, oftere halvslulte, søke ly i kjellere og på loft... Rikdommen i det kapitalistiske samfunn vokser med usannsynlig fart, og samtidig blir arbeidermassene fattigere og fattigere». (sitert etter Lenin, verker bind 13) (lærebok i politisk økonomi side 145)

«For å pynte på den kapitalistiske virkelighet, prøver den borgerlige politiske økonomi å bestride at det foregår en absolutt utarming av proletariatet. Men kjennsgjerningene viser at arbeiderklassens levestandard under kapitalismen synker mer og mer.» (Lærebok i politisk økonomi side 145).

Vi kan ikke vente å bli trodd hvis vi hevder sånt som dette. Da er Maos kjølige konstatering at «... tallet på folk med arbeid er relativt høyt og det er lønnsnivået også.» — en mye mer ærlig måte å se an sakene på. Nå har aldri den norske m-l-bevegelsen hevda at lønnsnivået til arbeidsfolk i Norge ligger i nærheten av det fysiske eksistensminimum. Tvert i mot så har vi alltid prøvd å forklare det som er sosialt nødvendig for å overleve utifra bl.a. historiske forhold der den kampen arbeidsfolk har ført for livssituasjonen sin teller med. På tross av dette mener jeg det er mye svakt i kritikken vår av kapitalismen her, særlig i propagandaen, og i hvordan vi indirekte forespeiler folk at sosialismen vil kunne bli.

Lite trolig med kraftig øking av reallønna til hele arbeiderklassen ved sosialistisk statsovertakelse av produksjonsmidlene

Et eksempel på hvordan jeg synes dette er et problem i kritikken vår av kapitalismen, finner vi i de nyeste studiesirkelene til både Rød Ungdom og AKP. Der blir utbyttinga og merverditeorien forklart utifra et tenkt eksempel på sykkelproduksjon. Av eksemplet går det fram at arbeideren bare bruker 2 timer og 5 minutter på å skape de verdiene han får utbetalt i dagslønn. Siden han begynte på jobben klokka sju, er han altså ferdig med å skape verdier tilsvarende lønna si klokka fem over ni. Men han får ikke gå hjem da av den grunn!!!

Som kjent gir ofte halve historier et skeivt inntrykk. Sagt sånn, høres det jo utrolig urettferdig ut at arbeideren får så lite lønn. Som et første skritt måtte det jo ihvertfall gå an å kreve fifty-fifty, dvs. halvparten lønn til arbeideren og halvparten merverdi til kapitalisten.

Et sånt krav er jeg personlig overbevist om at ville være økonomisk umulig å gjennomføre i et så utvikla samfunn som vårt. Mesteparten av merverdien går jo til nye investeringer og til å lønne uproduktive, men som oftest helt nødvendige, funksjonærer og tjenesteytere i bedriftene og det offentlige. Den produktive og verdiskapende arbeiderklassen er alt i dag bare et mindretall av befolkninga — en SVer anslår i Røde Fane 8-79 tallet til ca. 20% av den yrkesaktive befolkninga. Den teknologiske utviklinga kommer neppe til å gjøre andelen større.

Et annet eksempel på at vi ikke alltid har vært ærlige nok i beskrivelsen av kapitalismen finner jeg i en enda tidligere grunnsirkel: «Det er løgn å prøve å innbille folk at arbeidarklassen kan betre forholda sine vesentlig i eit kapitalistisk samfunn. Små, mellombels betringar vil kapitalistane slåst for å ta vekk straks dei ser ein utveg til det.» Dette er bare en liten del av et langt og fornuftig stykke, men likevel: Skal vi kritisere kapitalismen, må vi gjøre det så folk kjenner seg igjen og innrømme de framgangene den har nådd. Maler vi kapitalismen enda svartere enn den er og sosialismen bare vakker, er jeg redd folk vil bli skuffa.

Hva kan den enkelte arbeider beholde for seg sjøl?

I sin Kritikk av Gotha-programmet går Marx i rette med dem som prater om at arbeidsutbyttet skal gå ubeskåret til samfunnets medlemmer.

«Hvis vi først tar ordet «arbeidsutbytte», idet vi oppfatter det som arbeidssproduktet, så er det kollektive arbeidsutbytte det samme som samfunnets samlede produkt.

Herfra må man trekke fra:

1. For det første dekning til erstatning for forbrukte produksjonsmidler.
2. For det andre en ekstra del til utvidelse av produksjonen.
3. For det tredje reserve og forsikringsfonds mot uhell, forstyrrelser på grunn av naturkatastrofer osv.

Disse fradrag fra det «det ubeskårne» arbeidsutbytte er en økonomisk nødvendighet, og deres størrelse må bestemmes etter de midler og krefter man har for hånden, tildels ved sannsynlighetsberegning, men de kan på ingen måte kalkuleres utifra rettferdighet.

Tilbake til den andre delen av det samlede produkt, — den som skal gå til forbruksmidler.

Før man går til den individuelle fordeling, må enda mer trekkes fra:

1. For det første de alminnelige administrasjonsomkostninger som ikke hører med til produksjonen. Denne del vil med en gang innskrenkes ganske betydelig i forhold til det nåværende samfunn og forminskes ettersom det nye samfunn utvikler seg.
2. For det andre det som skal gå til kollektiv tilfredsstillelse av behov som skoler, helsevesen osv.
3. For det tredje fonds til arbeidsuføre osv., kort sagt det som i dag hører med til den såkalte offentlige fattigforsorg.

Først nå kommer vi til den «fordeling» som programmet, under Lasalles innflytelse, sneversynt har for øyet, nemlig den del av forbruksmidlene som fordeles blant de individuelle produsenter i samfunnsvirksomheten.»

Jeg er verken økonom eller spåmann, og derfor burde jeg kanskje latt være å uttale meg om lønningene under sosialismen. Likevel våger jeg meg fram på med påstanden om at det å innføre sosialisme neppe vil føre til voldsomme lønnspålegg og reallønnsøkinger for arbeiderklassen. Mye av bakgrunnen for det ligger i det jeg alt har sagt om utbyttinga og merverdien under kapitalismen. En del steder mener jeg vi kan finne verdier som kan omfordeles til beste for arbeiderne. Kapitalistenes luksusforbruk (Charles Jensen, murmester hadde høyest bruttoinntekt i Oslo i 1977, nemlig over 8 millioner, noe som tilsvarte 131 arbeidere på gjennomsnittslønn). Dette er ganske store beløp, men likevel bare en liten del av merverdien. En del uproduktivt byråkrati bør kunne skjæres bort. En del sleipe fordeler som de litt høyere sjiktene har ordna seg i dag, vil bli stoppa. Det fins mange flere eksempler, som tilsammen blir ganske store beløp. Kanskje er det nok til at vi en gang for alle kunne løse problemet med at lønna i lavtlønnsbransjene henger så mye etter. Vi burde absolutt kunne ruste opp helsevesenet og skolesystemet. Vi burde også kunne rydda opp i oppleggene for långiving og boligfinansiering, slik at de verste utslagene vi kjenner fra i dag med bo-utgifter tilsvarende 30—40% av lønna ble henvist til den «historisens skraphaug». Men som sagt, jeg er skeptisk til å forespeile folk en voldsom øking i den materielle levestandarden. Alle sosialistiske land til nå har hatt store problemer med å drive økonomien godt, så vi gjør lurt i å forberede oss på trøbbel. En siste ting er dessuten at det må bli diskutert hva slags vekst og levestandard folket sjøl ønsker seg og trenger.

Sosialismen vil kunne gi de norske arbeiderfamiliene en trygg økonomi

På tross av at vi har klart å kjempe til oss ganske høy levestandard i Norge i 1980, ser vi tydeligere enn noen gang at kapitalismen er ute av stand til å skape en trygg og god økonomi for arbeiderfamiliene. Store deler av industrien er lavtlønnsområder der folka tjener mye mindre enn gjennomsnittet og for lite til å klare det som er de nødvendige utgiftene til mat, klær og bolig i dag. Det vil bety et enormt framskritt når vi under sosialismen kan løse dette problemet ved å ta til fordeling den gamle overklassens luksusforbruk.

Heller ikke de såkalte godt betalte arbeiderne har ei lønn som gir dem et liv i overflod. Og det de har skaffet seg står stadig i fare for å bli undergravd av sjokkarta prisstigninger og skatteprogresjonen. Sjøl om vi over lang tid har klart å heve reallønna, står vi stadig overfor forsøk på å presse den ned og f.eks. 70-åra har i store perioder betydd reallønnsnedgang for arbeiderklassen. Utallige familier har blitt ødelagt av den usikre økonomien, mens avbetalingsavdragene og regningene strømmer på. Først når sosialismen bringer prisene under kontroll og i hovedsak stabiliserer prisene — i hvert fall på de viktigste varegruppene — først da legger vi grunnlaget for en tryggere økonomi for folk flest.

Sjøl i «velferdsstaten» holder lønna ofte ikke til mat, klær, bolig og de nødvendigste utgiftene.

Kriser og arbeidsløshet — sosialismen kan gjøre slutt på galskapen og meningsløsheten vi ser hver dag

Ingen kan garantere at det ikke kommer til å oppstå en eller annen form for økonomisk krise i et sosialistisk Norge. Feil i planlegginga og naturkatastrofer f.eks. kan føre til økonomiske kriser. Men vi kan garantere at den sosialistiske planøkonomien ikke vil gå amok i bygging av supertankere bare fordi fortjenestemulighetene i øyeblikket er gode, samtidig som alt ligger an til at det da vil bli alt for mange supertankere. Resultatet så vi i form av overproduksjonskrise der halve verdens tankflåte måtte gå i opplag. Slike overproduksjonskriser kommer lovmessig under kapitalismen, fordi hver enkelt reder og verftseier bare tenker på sin egen profitt. Under sosialismen kan vi styre unna dette.

En foreløpig topp i logisk kapitalistisk galskap kunne vi lese i Dagbladet på nyåret. Staten betalte en reder 2.5 millioner kroner for at han skulle senke båten sin — en ringnotsnurper. Årsaken var at det var for mange ringnotsnurpere. At den tredje verden har et skrikende behov for sånne båter eller at den kunne erstatte mange rustne gamle holker som går fraktfart på vestlandet var det ingen som brydde seg om. Nei — eieren fikk salgsverdien av staten, 2.5 millioner, mot at han fikk båten taua ut på fjorden og skrudde opp bannventilene. Nå ligger skuta på 600 meters dyp. Det ville den ikke gjort hvis det var sosialisme i Norge.

På samme måte kan vi se på dette med arbeidsløshet. Arbeidsløshet i Norge i dag dreper ikke folk ved at de sulter i hjel. Men den kveler sjela di langsomt. Du har hender og hue som kan brukes, men ingen vil ha deg. Jeg kan ikke tenke meg noe mer ødeleggende for et menneskes tro på seg sjøl og på livet, enn å få vite at du er unyttig. Dette begrenser seg ikke til dem som blir satt på porten på Tandberg og liknende steder, fordi bedriften ikke tjener nok penger på dem. Tenk på pensjonisten som ikke får gå på jobben mer, fordi yngre klarer tempoet bedre og er mer lønnsomme for eierne. Tenk på alle dem som har en eller annen sort trøbbel og blir uføretrygda, enda de slett ikke har mista evnen til å skape noe. Tenk på hun som er blitt snart førti og har gått hjemme med unga. Hun vil gjerne, men får ikke noe hun kan trives med — ofte er det umulig å få noe i det hele tatt. Dette arbeidsløshetsproblemet er stort i velferdsstaten Norge. Det gir store deler av befolkninga et B-stempel som gjør det umulig å være lykkelig, enda du er mett og har tak over hodet og TV.

Delen og helheten

Under kapitalismen bestemmer ikke helheten hva som er lønnsomt for delen. Ingen enkeltkapitalist ser noe å tjene på å ansette Andersen som har hjerte-trøbbel og er borte fra jobben i gjennomsnitt fire måneder hvert år. Han produserer mindre enn en frisk, og det er nok av friske å velge mellom. Des-suten blir det ekstraavgifter til sjukepengesystemet som eieren ikke får noe igjen for. Altså går Andersen på trygd i dagens Norge og mistrives med det.

Under sosialismen kan vi se mer på hva som er lønnsomt for helheten. Utgangspunktet er at uansett så må Andersen få det han trenger til å leve. Da er det bedre at han produserer noen verdier, enn at han ikke gjør noe og bare går på trygd. I Kina gikk mange steder eldre og kvinner i bydelen sammen om å starte enkel håndtverksproduksjon. Den var ikke så jævlig effektiv og lønnsom, men ga likevel et nyttig tilskudd til folkets behov. Det er klart dette er vanskeligere i et høyt utvikla land som Norge der all produksjon først kre-ver en del investeringer som skal forrente seg. Men ved å slippe til folkets skaperkraft er jeg overbevist om at dette problemet skal kunne løses i det so-sialistiske Norge.

Sjøl om vi klarer å avskaffe den ganske svære arbeidsløsheten som det kapitalistiske systemet skaper, tror jeg ikke vi vil klare å fjerne den helt. For å være sikker på at det ikke går en ledig i hele landet, må du kunne gjøre vanvittig detaljerte planer for hvor mange som kan utdannes hvor, hvor mange arbeidsplasser av hver sort som skal være i hver by osv. For å håndheve dette må du ha et ekstremt sentraldirigert tvingssamfunn. Else kan ikke etter eget ønske få flytte fra Tromsø til Oslo, for da lager hun ubalanse i planen. En sånn sosialisme ønsker ikke jeg, derfor tror jeg vi til en viss grad må godta at det vil være folk som er ferdig med utdannelsen sin eller flytter fra et sted til et annet ikke får jobb med en gang. Men dette vil ikke bety helt det samme som i dag, hvor samfunnet ikke har bruk for folket sitt.

Den tredje verdens lidelser er et jævlig godt argument for sosialisme i Norge

Den største hindringa for at folkene i den tredje verden skal kunne bli mette og bygge samfunn som sikrer dem et menneskeverdig liv, er imperialismen. De rike landa (som betyr det samme som de imperialistiske landa) trekker enorme verdier ut av de fattige landa, gjennomfører ulikeverdige byttehandel og tvinger på dem en ensidig næringsstruktur som står i veien for utvikling. Folket får det ikke noe bedre av å slave på kaffe- og tobakksplantasjene og dyrke bananer for eksport. USA kan hente hjem tre dollar for hver dollar de investerer i Latin-Amerika. De verdiene som blir igjen i det fattige landet kommer oftest det lille fåtallet til gode som samarbeider med imperialistene.

Folka i de fattige landa vil aldri få det bra før de knuser imperialismen og gjør seg uavhengige. De må også skape rettferdige sosiale systemer i sine egne land. Dette er en kampsoppgave av et nesten ufattelig omfang for de undertrykte massene, men de har ingen andre å stole på enn seg sjøl, og kampene de har ført etter den andre verdenskrigen viser at de er godt i gang mange steder.

Uansett er det langt fram og jeg tror denne kampen godt kan tenkes å fortsette i hundre eller tohundre år til. Nettopp derfor syns jeg der er så innlysende at behovet for endringer i de rike landa er stort. En seier for sosialismen i mange av disse landa, som medførte at utplyndringspolitikken ble avslutta, ville betydd en enorm framgang for kampen til de fattige landa. Der som vår kamp, sammen med arbeiderklassen i andre høyt utvikla, land kunne bidra til å forkorte lidelsene til massene i den tredje verden med femti år, så er det aleine argument godt nok for sosialismen for meg.

Hvilke endringer må vi så gjøre i de rike landas forhold til de fattige. For det første måtte politikken som bruker den sterkestes makt til å tvinge gjen-

nom en ensidig og utviklingshemmende økonomi, opphøre. Det ville muligens føre til at vi fikk mindre tilgang på kaffe og tobakk eller at disse varene blir dyrere, men det fikk et sosialistisk Norge godta.

For det andre har vi forslaget til Erik Damman og Framtiden i våre hender. De mener at vi skal stoppe forbruksveksten, og i stedet overføre midler og ressurser til den tredje verden. Tanken er etter min mening pen den. Feilen er mangel på forståelse for klasseforholdene både i Norge og i verden som helhet.

Det gjør at redaktøren deres kan skrive i avisene og juble over galluper som sier at et flertall de siste årene har vært villige til å stå stille eller gå ned i rallønn og at 62% var for forlengelse av lønnsstoppen. Han tar dette tydeligvis som tegn på framgang for sine oppfatninger om solidaritet. Det han glemmer å fortelle er hvordan den reallønnsnedgangen vi har opplevd under lønnsstoppen har kommet den tredje verden til gode. Grunnen er sjølsagt at det kan han ikke, for det vi har tapt på lønnsstoppen har gått til økt profitt til norske og utenlandske kapitalister. I den grad noe av dette har funnet veien til fattige land, så er det for å plyndre deres ressurser og utnytte deres billige arbeidskraft. Alt etter den velkjente resepten: gi en dollar mot å få tre tilbake. Altså svært liten grunn til å juble.

Men tanken er god sa jeg, og det mener jeg. Det betyr at jeg mener at vi skal jobbe for å praktisere noe slikt under sosialismen. Jeg mener at sosialismen vil gi oss helt nye muligheter til å støtte fattige land og folk som sloss. Dette betyr ikke at jeg mener at arbeidsfolk i Norge er «over-forbrukere» som må stoppes eller helst settes litt tilbake. Jeg mener sosialismen vil gi oss mange muligheter til å gjøre livet bedre for folk i Norge. Men når vi skulle ta stilling til prioritering og anvendelse av de verdiene vi skaper, ville jeg prioritere støtte og solidaritet med den tredje verden svært høyt. Det fattige Kina har gitt mye hjelp uten å tilrane seg fordeler på bekostning av andre. Det rike Norge burde kunne prioritere hjelp til den tredje verden mye høyere. Hjelpen kan gå til oppbygging av land, eller støtte til frigjøringsbevegelser og revolusjonære bevegelser. Sjøl om de folka som er mot U-hjelp i dag, skulle finne sosialismen mindre tiltalende etter dette, mener jeg vi bør holde fram dette som et viktig mål og en viktig side ved sosialismen.

De som ønsker nye og større miljøkatastrofer og fortsatte miljø-ødeleggelse bør gå inn for å bevare kapitalismen

Den seinere tida har utvikla vitenskapen, teknologien og produktivkreftene i en grad som var umulig å forestille seg for f.eks. hundre år sida. Dette er grunnen til at miljøspørsmåla som før så ganske underordna ut i forhold til sult og elendighet, nå er et brennende spørsmål om menneskenes framtid.

Det synes ikke i kapitalistenes årsregnskap hvor mye dritt de har sluppet ut i lufta.

Teknologien i seg sjøl, både før og nå, kan brukes både til nyttige og skadelige ting. Men med de enorme kreftene som menneskene er i stand til å frigjøre, blir konsekvensene nå så mye større enn før. Derfor blir spørsmålet om hvem som kontrollerer disse kreftene bare viktigere: Blir de brukt til bra ting eller til dårlige ting?

Hvorfor har de kapitalistiske landa en slik uimotståelig trang til å bygge ut atomkraftverk, enda de veit at de kan være livsfarlige. Enda de veit at problemet med å lagre det radioaktive avfallet ikke er løst, og vil ri framtidige generasjoner i tusenere av år. Enda de veit at kjernekraftverkene etter tjue års tid vil måtte stenges og stå der som strålingsfarlige monumenter over gale politikere.

Hvorfor må borgerskapet absolutt igang med å bore etter olja i de nordlige farvannene, enda de veit at sikkerheten ikke er forsvarlig — ikke engang etter deres egne forutsetninger. Enda de veit at det de tar sjangsen på er den virkelig store katastrofen. Hvorfor slipper Union fabrikker i Skien ut giftig gass istedet for å stoppe produksjonen?

Svaret ligger i at det kapitalistiske økonomiske systemet er fullstendig uegna til å rå over så store krefter som det gjør, til menneskehetens beste.

Den enkelte kapitalisten må drive sin bedrift med det formål å få mest mulig profitt (best mulig driftsresultat kaller de det). Det kan ikke være anderledes når *produksjonsmidlene er på private hender og konkurransen på markedet avgjør*. Men kapitalisten tar ikke med i regnestykkene sine muligheter for at det han gjør fører til miljøødeleggelser i framtida. Det måtte i såfall være hvis han risikerte bøtlegging eller erstatningssøksmål. I tilfelle måtte han koste på seg en forsikringspremie i budsjettene. For øvrig syns det rett og slett ikke i regnskapsbøkene hvor mye dritt som er sluppet ut i lufta eller hvor stor risikoen har vært for miljøet og omgivelsene. Med andre ord er det utenkelig at den enkelte kapitalist utifra sine interesser, skal komme til å ta tilstrekkelig hensyn til miljøet. Markedslovene tvinger ham til det motsatte.

Men produksjonen er i dag blitt så avansert at *de samfunnsmessige konsekvensene blir nærmest altomfattende*. Dette gjelder ikke bare Harrisburg og boring nord for 62. Mesteparten av den storindustrielle produksjonen leker med krefter som kan bli mer eller mindre katastrofale dersom de kommer ut av kontroll. Tenk f.eks. på kjemisk industri og transport av farlige gasser og kjemikalier. Det er ikke lenge siden en campingplass med beboere nærmest forsvant fra jordas overflate etter en propaneksplasjon i Spania.

Denne stadig mer samfunnsmessige karakteren til produksjonen tvinger også de kapitalistiske landa til å gjennomføre *noen former for samfunnsmessig regulering*. Det er nå blitt gjennomført en del regler og påbud i miljøspørsmål i Norge. For en stor del har disse blitt presset fram av opinionen.

Smil! Hva gjør vel litt kvikksølv i maten hvis næringslivet går godt?

Men jeg ser disse utilstrekkelige reguleringene mer som *en ufrivillig innrømmelse av at samfunnet er modent for sosialisme*, enn som et bevis på at kapitalismen er i stand til å mestre problemene.

Årsaken til at miljøproblemene vil dukke opp på nytt og på nytt blir nemlig liggende urørt. Så lenge tørsten etter maksimal profitt skal få lov å drive utviklinga, må vi regne med ei utrygg framtid med stadig mer alvorlige angrep på miljøet og den naturlige balansen. *Det er ikke tilfeldig at Bjartmar driter i sikkerheten og går inn for å bore etter olje i nord.* I et kapitalistisk Norge regjerer kapitalens menn. Et velkjent amerikansk ordspill sier «What's good for the General Motors, is good for the USA». Omplanta til norske forhold blir det at profitt til oljeselskapene gir profitt til norske kapitalister og mer gryn og makt til statsbyråkratene.

Den eneste måten å hindre denne utviklinga på er å erstatte produksjonen for profitt med en produksjon underlagt samfunnsmessig styring. Ingen har kunnet vise noe annen måte å få denne styringa på, enn ved å innføre sosialismen. En sosialistisk økonomi som bygger på en helhetlig plan over hvilke behov folket har, gir muligheten for å veie de økonomiske fordelene til en en-

kelt bedrift opp mot hele samfunnets behov for å verne miljøet og bevare ressursene.

Sjøl om vi da har fått denne muligheten, kommer ikke et balansert forhold til naturen av seg sjøl. Fortsatt vil det være objektive interessenetsetninger mellom muligheten for økonomisk framgang og konsekvensene for miljøet. Fortsatt vil vi måtte drive miljøkamp. Forskjellen vil være at mens vi nå langt på vei står maktesløse, vil vi under sosialismen ha muligheten for å endre tingenes gang og sette økonomisk hensyn til side. Om vi klarer å bruke denne mulighetene vil blant annet avhenge av forståelsen for miljøspørsmål og hvor godt demokratiet fungerer.

Skal kapitalismen få lage framtida til et helvete med datasamfunnet sitt, når datamaskiner egentlig er en svært nyttig innretning?

Datateknologien er i ferd med å få sitt historiske gjennombrudd. Den er nå i ferd med å bli både så avansert og så billig, at den i løpet av kort tid vil utkonkurrere store mengder menneskelig arbeidskraft på de aller fleste områder av samfunnslivet.

Styrt til menneskenes beste, kunne dette vært veldig fint. Roboter kunne overta tungt og kjedelig arbeid. Folk kunne få mer fritid og tid til hverandre ved at arbeidsdagen ble redusert for alle i takt med innføringa av EDB osv. Moderne data-informasjssystemer kunne bringe hittil utenkelige kunnskaper inn i ethvert vanlig arbeiderhjem. Til sjuende og sist kunne denne frigjøringa av produktivkreftene hjelpe menneskene å ta skrittet fra «nødvendighetens rike til frihetens rike». Jeg tror et sosialistisk Norge kunne styrt denne veien.

I det kapitalistiske Norge og vesten for øvrig, er utsiktene etter min mening mindre strålende. Innsparinga av menneskelig arbeidskraft vil føre til arbeidsløshetsproblemer, mer alvorlige enn de vi har og dermed øke profitten. Nær sagt alle sektorer vil innføre data for å spare og dermed øke profitten. Til nå har rasjonaliseringa i industrien i stor grad blitt kompensert ved at handels- og tjenestenæringene har vokst. Nå vil disse også gjennomføre dataevolusjonen samtidig. Dermed står kapitalismen uten sektorer som fanger opp de overflødige. Arbeidsfolk må kjempe for å gjøre disse problemene minst mulig, bl.a. ved å kreve kortere arbeidstid. Men det forhindrer ikke at jeg tror vi har «smertefulle struktumlegginger» i vente.

Et annet dystert framtidsperspektiv er data-overvåking. «Storebror ser deg» het det i Georg Orwells framtidsroman «1984». Nå er vi snart i 1984, og ser mulighetene for at mye av det han skrev kan bli virkelighet. Jeg ser ik-

ke særlig lystelig på muligheten for at data om mine sprell og «avvik» ligger sentralt lagra, og at bedrifter og statsinstitusjoner kan få dem ut ved å trykke på noen knapper. Vi må sloss for personvern, men utviklinga skremmer i hvert fall meg.

Konsentrasjonen og sentraliseringa under kapitalismen har ødelagt utallige utkantsamfunn og sløst bort store verdier

En av de lovene som Marx avdekket og la fram mens de enda var i sin spede barndom, var den lovmessige konsentrasjon og sentralisering av kapitalen. Få ting har vist seg mer klarsynt enn det, og disse lovene virker den dag i dag.

Mindre næringsvirksomhet i bygdene har blitt rammet. Særlig i tiårene som fulgte den andre verdenskrigen, ble jordbruket og fiskeriene utsatt for en voldsom offensiv. I jordbruket har utviklingen bremsset noe nå, sjøl om manglende tilgang på kapital og kreditt er en effektiv hindring for en positiv utvikling. I fiskeriet er det slik at hvis dagens politikk fortsetter, så står flertallet av fiskeværene i nord for fall.

Jeg skal ikke her ta opp de kulturelle konsekvensene av en slik utvikling — de er alvorlige nok. Dette er også økonomisk forkastelig på mange måter. Hvem kan forsvare at vi skal unnlate å utvikle primærnæringene, mens flertallet i verden lever på sultegrensa? Skal de rike landa importere argentinsk kjøtt og korn, mens massene i Latin-Amerika lever i slummen? Og hvor store samfunnsmessige ressurser har ikke gått med til å flytte familier fra nord til sør i Norge. Hus blir stående tomme i den ene delen av landet, mens nye grunnlagsinvesteringer og boligbygging må foretas i en annen del av landet der tomteprisene skyter i været til vanvittige høyder.

Det er klart at det er mange fordeler ved stordrift, som også et sosialistisk Norge vil måtte utnytte. Også under sosialismen vil flere faktorer utøve press i retning sentralisering. Men for samfunnet som helhet mener jeg det er klart at vi vil få en mest mulig harmonisk utvikling hvis vi finner et passe balansepunkt mellom sentralisering og desentralisering. Under kapitalismen gjør markedskreftene dette umulig. Det vil ikke bli lett i et sosialistiske Norge heller, men da vil vi i hvert fall ha mye større muligheter til å kanalisere ressurser dit vi ønsker det, sjøl om ikke alt blir like lønnsomt økonomisk.

Under kapitalismen er fred navnet på mellomrommet mellom to kriger

Kapitalismen skapte verdensmarkedet, og kommunikasjoner som knytta alle verdens hjørner sammen. Kapitalismen har også skapt drømmen om én forent verden og gitt drømmen navnet FN. Kapitalismen har også funnet en måte å prøve å realisere drømmen på, nemlig kamp for verdenshegemoni. Det eneste kapitalismen og imperialismen har klart å forene verden om i praksis er — verdenskrig. To stykker til nå. På grunnlag av Lenins analyse av imperialismen har vi i Rød Ungdom i flere år hatt den vurderinga at den tredje rykker stadig nærmere.

I dag skjønner stadig fler at det er noe i dette. Utviklinga, nå sist Sovjets okkupasjon av Afghanistan, gjør det lettere å forstå at vår fred er som en stille flekk midt i stormen, omgitt av andre lands krig, fortidas krig og framtidens krig. I en verden der fred bare er navnet på mellomrommet mellom kriger.

Imperialisme betyr krig. Det er et godt argument for å styrte den og opprette sosialisme. Personlig tør jeg ikke garantere at det aldri vil bli løst et skudd etter at sosialismen har seira i hele verden. Men jeg foretrekker å kjempe for fred i en sosialistisk verden, framfor å være dømt til stadig nye utryddelseskriger i en kapitalistisk verden.

Er idealenes tid forbi? Leve idealene!

Ei stund nå har vi vært forsiktige med å male vakre bilder og skryte av hvor ideell sosialismen vil bli. Det har vært god grunn til å være litt forsiktig. Vi har fortalt om Kina og Albania der alle viktige problemer alt var løst eller på god vei til å bli det. Virkeligheten har vist oss at sånn var det ikke. Der vi så bare framgang var det kaos i økonomien. Der vi så bare demokrati og framskreden arbeiderkontroll av fabrikkene, var det mye brutal undertrykking av arbeidsfolk. Sosialismen kan ikke fjerne alle sorger og problemer. Så lenge det fins folk som bor i nærheten av hverandre, vil det oppstå nabokrangler.

Men vi må ikke gi fra oss idealene sjøl om vi prøver å gjøre opp med idealismen i forestillingene våre. Folk er ikke lykkelige i dag. Det er mulig å skape en bedre verden med bedre forhold mellom menneskene. Sosialismen kan gjøre livet bedre for folk. Den er mitt ideal. Jeg trenger denne drømmen, dette idealet, som drivkraft for det politiske arbeidet mitt. Ungdommen trenger dette idealet for å kunne bryte over tvert med motløsheten og dommedagsprofetiene og kaste seg inn i kampen for en bedre verden.

Magene er fulle men folk er ikke lykkelige

En gallupp som ble foretatt for en liten stund sida, ga som resultat at over 70% av Norges befolkning var lykkelig og tilfreds med livet sitt. Det virker litt pussig, og min egen erfaring skulle tyde på at konklusjonen ikke stemmer. Det kan jo sjølsagt komme an på hva du mener med lykke. Det kan jo også være et velstandssamfunnets svøpe — kravet om at alle skal være vellykka — slår ut så hardt at du ikke tør innrømme at du er utilfreds, verken overfor deg sjøl, eller overfor en galluppintervjuer. Det kan jo også hende at 70% er lykkelige, og at det bare er vi som ikke vil innrømme det. Eller det kan være at det er ganske høl i hue å skulle undersøke om folket er lykkelig ved hjelp av en gallup. Kanskje det hadde vært lurere å undersøke virkeligheten i det kapitalistiske Norge.

Da oppdager vi blant annet at politen stadig vekk finner gamle folk som har daua aleine og ligger og råtner i leilighetene sine. I sin desperasjon har ikke den vesle puddelen funnet annen føde enn sin tidligere eier. Var de lykkelige?

Da oppdager vi at hvert tredje ekteskap i Oslo ender i skilsmisse. Det er kanskje noen som syns det er en positiv utvikling for kvinnefrigjøringa. Men jeg sjøl har sett såpass mange familier bli oppløst at jeg vanskelig kan skjønne at dette er noe særlig godt argument for utbredt lykke.

Under kapitalismen blir forholdet mellom folk til forholdet mellom varer. I vareøkonomien blir pengene en veldig kraft som gir eieren makt over mennesker. For penger kan en kjøpe alt. Alt som det går an å tjene penger på, havner på markedet.

Til og med kjærlighet kan kjøpes. Enten på glansa papir i ukebladsromaner eller mannfolkblader. Eller som kjøtt og blod gjennom prostitusjonen. Eller som et plagsomt refreng på en disco-låt (Love for sale). Og hvis du ikke vil kjøpe kjærlighet, kan du i stedet kjøpe voldtekt og drap i Krim-journalen, eller fråtse i tragiske mord-saker på førstesidene i de respektable stor-avisene. Alt kan utnyttes for å tjene penger.

Folk som tror de er lykkelige, men daglig «spiser» disse «tilbudene» fra kapitalismen, er i ferd med å bli avstumpa. Da trengs det opprydning. Ikke rart folk blir deppa, og noen tar overdose innimellom. Farvel verden, jeg orker deg ikke mer.

Kapitalismen har klart å bekjempe mange sjukdommer, mens andre igjen utvikler seg skremmende. Tidligere sjukdommer som pest og tuberkulose vitna om materiell nød. Våre dagers nerveproblemer vitner om en ny type sosial nød. «Ufarlige» saker som valium er utrolig utbredt. Et samfunn kan ikke være bra for folk, når det sender vokse husmødre i hopetall på verveberoligende midler. Er folk bare lykkelige når gubben drikker og kjerringa drar på nerveklinikk?

Skolevesenet har blitt utbygd og alle skal gå ni år på skole. Så dukker fenomenet moderne analfabetisme opp, mer kjent fra Sverige og USA men det kommer også her. Drabantbyungdom i Oslo med barneskolen bak seg, men de behersker ikke lese- og skrivekunsten. Slike problemer oppstår ikke fra harmoni og lykke, men heller fra ødelagte hjem uten menneskelig kontakt og kriminalitet.

Skolegangen blir ganske meningsløs for mange. Den linja du ville inn på var det ikke plasser ledig. Den linja du havna på i stedet veit du at ikke fører fram til en yrkesutdannelse fordi du ikke har sjangs til å komme videre neste år. Kort sagt du går der uten mål og mening fordi du ikke har andre steder å gjøre av deg. Er det rart mange gir faen?

En del ungdom skjærer opp setene på bussen, knuser ruter på T-banen og lager helvete. Fordi de er så lykkelige? Ungdomsfylla og stoffbruk, kommer det også av at livet er så meningsfylt?

Romsåssenteret, Oslo.

Kommunikasjonene gir folk større muligheter enn noen gang til å omgås. Men hvor mange sperrer seg ikke inn i kontaktløshet innafor fire betongvegger og nøyer seg med å omgås TVen. Og de mer vellykka, der gubben flyr rundt med stresskoffert og får magasår. Hvor god kontakt med unga får de? De svarte sikkert ja på gallupspørsmålet om de var tilfredse. Men jeg syns dette samfunnet er dårlig for folk.

Kapitalismens klatresamfunn kan ikke bli bra for folk. Sosialismen kan forandre menneskene og forholdene mellom dem!

Noen mener at det er menneskenes iboende ondskap og medfødte egoisme som skaper disse forholda. Jeg mener at det er kapitalismen som har skapt klatresamfunnet i sitt bilde. Et samfunn som bygger på eiendomsretten, den hemningsløse konkurransen i økonomien og at arbeiderklassen blir utbytta, tvinger også arbeiderne til å konkurrere med hverandre. De prøver å overvinne det ved å slutte seg sammen i fagforeninger, men samfunnet tvinger dem hele tida til å være sin egen lyktes smed. Både du og naboen har trøbbel med å betale husleia. Det er én bedre jobb ledig, og begge søker. Men naboen får

jobben fordi han har spissere albuer og er sleipere enn deg. Da blir du misunnelig. Dette finner vi igjen på alle områder av livet. Det ligger innebygd i det økonomiske systemet, og blir systematisk framelska og forsterka hver dag av ukeblader, borgerlig informasjon i aviser og kringkastinga osv.

Forandrer dette seg automatisk hvis kapitalismen blir avskaffa? Slett ikke. Tradisjonene sitter djupt i folk, og dessuten vil det langt inn i sosialismen fortsatt være behov for konkurranse mellom folk og premiering. Men jeg mener det går an å forandre menneskene. De første menneskene var nødt til å samarbeide for å overleve. Så utvikla arbeidet seg til å skape et overskudd, som igjen gjorde at noen kunne gjøre seg til herre over andre. Hvis vi har som mål at det ikke lenger skal være en overklasse som holder en underklasse nede, så må vi også stille som mål at menneskene skal lære seg å samarbeide igjen.

Ved å avskaffe vareøkonomien som gjør folks mest grunnleggende behov til spekulasjonsobjekter, fjerner vi en viktig hindring for å skape bedre forhold mellom folk. På samme måte vil det å avskaffe utbyttinga, fjerne en viktig faktor som tvinger brødre og søstre til å sloss innbyrdes. Det vil fortsatt være interessekonflikter. Men hvis vi i tillegg klarer å skape en sosialistisk stat, der idealet er solidaritet, så har jeg tro på at ting kan bli bedre.

Hvis det var sånt som dette Mao tenkte på, da han sa at det etter en eventuell revolusjon blir viktig å forandre menneskene — ja da er jeg veldig enig med Mao.

**Alt dere kommunister sier høres veldig fint ut.
Men det går ikke i praksis: Velstandsøkninga viser seg
å bli knapphet og lange køer. Arbeiderdemokratiet
blir bare partidiktatur.**

Mange vil være enig med oss når vi kritiserer kapitalismen. Mange er også enig i at folk egentlig ikke har så mye å si sjøl i Norge, på tross av at vi har stortingsvalg hvert fjerde år og borgerlig demokrati.

Men på hvilken måte skal sosialismen sikre oss ei bedre framtid der vi har mer å si? Det skal ikke jeg prøve å svare på nå, men overlate til debatten etterpå å lufte forskjellige syn på. Jeg skal bare kort skissere noen aktuelle problemstillinger som har med makt — demokrati — økonomi å gjøre under sosialismen:

Hvilken rolle skal partiet spille? Utøver arbeiderklassen diktaturet sitt gjennom partiet? Må den reelle makta ligge hos valgte organer? Skal alle slags partier fritt få eksistere og stille til valg? Hvem skal ha makta over hæren og våpenmakta? Gjør eksistensen av klassekamp at det må være begrensninger i demokratiet? Hva slags? Hindrer økonomien demokratiet? Står økonomiske og politiske målsettinger i strid med fullt demokrati? Hva slags omlegginger av økonomien kan vi vente oss i et sosialistisk Norge?

Vel — dette er tema for neste del av heftet. Bla videre!

DEL II

Debatt

Demokrati, diktatur, økonomi

Bjarne: I den siste tiden har det vært mye diskusjon i Rød Ungdom og AKP om sosialismen. Vi har sett det som viktig å gå i gjennom vårt eget syn på hvilket samfunn vi har som mål, og hva som er realistisk. Det er ingen grunn til å legge skjul på at mange av våre forbilder har blitt hentet fra utlandet. Dette i seg sjøl er ingen feil, men vi må utforme en sosialisme som passer oss i Norge.

Per: Det er ikke tvil om at saker som endringene i Albania, kulturrevolusjonens glansdager som nå er blitt avløst av total fordømmelse, firerbandens vekst og fall, de fire moderniseringene og Deng Xiaoping, spørsmåla om veggavisdemokrati i Kina og rettssaker mot disse folka som kaller seg menneskerettsforkjempere — det er ingen tvil om at spørsmåla som må stilles til alle disse sakene har vært viktige i å utløse en diskusjon i den norske m-l bevegelsen. Denne diskusjonen har bl.a. tatt opp saker som partimakt, demokrati og diktatur under sosialismen.

Det er klart at det går an å ha stor sympati for målsettingene med fire moderniseringer, samtidig som det melder seg en rekke spørsmål og motforestillinger. Jeg sjøl mener f.eks. at vi absolutt bør tenke gjennom hvordan det var mulig at folk som var så gærne som firerbanden var på en del områder, kunne få herje i så mange år uten at det reiste seg et opprør *i befolkningen* mot dem.

Betyr ikke dette at det er en del uklare eller uløste spørsmål omkring dette med makt, som vi må utvikle mere svar på for å bli et troverdig alternativ i Norge?

Hvordan sikre arbeiderklassen reell makt?

Bjarne: Hovedspørsmålene for et sosialistisk samfunn er hvordan vi skal sikre folket og arbeiderklassen den reelle makten og hvordan vi skal sikre demokratiet. Vi må stille det slik bolsjevikene stilte det etter revolusjonen i 1917. Lenin mente det var et problem at bolsjevikenes styre ble et styre *for* arbeiderklassen. Vi har i realiteten forlatt dette synet hvis vi mener partiet i seg sjøl garanterer folket og arbeiderklassen makten. Kina valgte ikke formen med sovjeter og arbeiderråd. Hvorfor ikke? Er dette et tilbakelagt stadium i den marxistiske teorien?

Bevisstgjøring og årvåkenhet gjennom utstrakt lokalt demokrati

Harald: Problemet er at massene f.eks. i Sovjet bare sto og så på at det foregikk en kontrarevolusjon. Hvordan skal du få folk til å gjøre opprør og gripe inn når partiet gjør feil og det går galt. Det har jo med bevisstgjøring å

gjøre. Ikke minst det at folk etterhvert læres opp til å styre. Det er et stort problem i dagens Norge.

Damman snakker om at teknikerne og intelligensiaen har stor makt, og går så langt som å kalle dem et eget sjikt — en slags klasse, som har den reelle makta i Norge. Folk i Norge i dag føler avmakt mot det de oppfatter som ledelsen i landet. Den avmakten vil du føle på samme måten under sosialismen, kanskje i enda større grad, hvis du får et parti av Stalin-typen. Derfor må folk i veldig stor grad trenes opp til å utøve direkte makt. Det må vi jo gjøre nettopp gjennom sånne lokale organer, i et mye større omfang enn det vi har sett i dag. Det stiller også spørsmålet om makta i staten.

Mye lokaldemokrati øker muligheten for opprør mot en negativ utvikling

Per: Jeg vil si litt om betydninga av lokalt demokrati. Det lokale demokratiet får betydning for kampen om statsmakta, nettopp ved at det trener folk til å ta ansvar sjøl. Jeg mener at jo mere folk kan læres opp til å utøve direkte makt, trenes i å sjøl skille mellom rett og gærent, og de aktiviseres sånn at de blir årvåkne, — jo større sjanse har du til å kunne styrte en gæren utvikling ved å mobilisere folk. Jeg tror at uansett så vil det bli nødvendig å mobilisere massene til opprør dersom du skal hindre en kontrarevolusjonær utvikling.

Jeg tror ikke at valg og sovjet- og representasjonssystemer garanterer så veldig mye. Jeg trur dem kan spille en gunstig rolle i å styrke demokratiet. Hvis du får et råttent politbyrå som ikke vil gi seg når massene stemmer mot dem, så bruker det makta si over hæren.

Makta over hæren

Bjarne: Hvem har sagt at partiet skal ha makta over hæren?

Per: Hvis partiet har flertall i dette arbeiderrådet, så er det idiotisk hvis det ikke sikrer seg kommandoen over hæren. Det er jo å be om statskupp mot seg.

Bjarne: Sovjetene hadde makta over hæren.

Per: I realiteten var det folk som Lenin, Trotskij og offiserene som kommanderte.

Bjarne: formelt var det sånn. I realiteten ble det oppretta sovjetar der alle var bevæpna. Det var blant annet derfor de oppretta råd blant soldatene også.

Per: Poenget er at når du oppretter en sentral statsmakt og velger en ledelse, så er det den som får kommandoen og makta. Du kan ha valgssystemer i sov-

jetene som sier at de skal bøye seg hvis de blir kasta, men du er ikke sikker på at det skjer. Lenin bøyd seg aldri for å bli kasta fra statsmakta av de sosialrevolusjonære. Han godtok landbruksprogrammet deres, hvis jeg ikke husker helt feil. Det var nødvendig for at bøndene ikke skulle bli for fiendtlige til sovjetmakta. Så jeg ser det sann at bolsjevikpartiet kom til makta gjennom sovjetene. Så kan du godt spørre om det var rett eller feil at så mye (all) makt etter hvert ble samla i partiet.

Linda: Det blåser en vind i retning lokaldemokrati og desentralisering, og den er jeg forsåvidt for. Men det er to haker med den syns jeg. Det ene er at det ikke er tilstrekkelig. Sjøl om jeg mener det er veldig viktig. Hvis massene ikke aktivt er med på å styre så mister de ikke noe særlig ved en kontrarevolusjon heller. Den andre haken ved det er at i mange situasjoner og på mange felter så trengs det en uhyre høyt sentralisert statsmakt, som bl.a. makta over hæren. Jeg tror ikke den kan gå på rundgang mellom Kr.F og partiet.

Skal makta over hæren gå på rundgang mellom Kr. f. og AKP? Eller trengs hjelp fra enda høyere makter?

Enhetsfrontsorganer viktige som korrektiv

Så fins det et element til. Vi snakker om massedemokrati og partiets rolle, og det dreier seg sjølsagt også om demokrati innad i partiet. Så har du et moment til som er veldig viktig, og det er enhetsfronten. Der har du muligheten til å dra inn folk som har betydning. Ta Kina — der har du den nasjonale politiske konsultative konferansen. Der har du gamle borgere, prester, tidligere fabrikkere, professorer som ikke er medlem av partiet, men som er villige til å være med for ei god lønn. Det organet er dritviktig, for der vil du få testa politikken. Dersom du har en rimelig grad av ytringsfrihet, vil du også få kraftige protester fra folk som delvis kan representere strømninger i massene. Jeg tror sånne organer både er viktige for demokratiet, og delvis for å nøytralisere disse kreftene samtidig som de får innflytelse.

Et annet problem er at nesten alle de sosialistiske landa som vi kjenner og sammenlikner oss med, har gått direkte fra føydalismen til sosialismen. Mens Norge er et av de høyest utvikla landa i verden, med en snart 200 år lang tradisjon med kapitalismen og borgerlig demokrati. Hva betyr det?

Erfaringene fra Pariser-kommunen og sovjetene i 1917

Bjarne: Jeg vil prøve å oppsummere der jeg står: Vi må finne metoder for at partiet kan vinne seg tillit, men vi går inn for et diktatur inntil vi oppretter kommunismen. I dette diktaturet må proletariatet være med på å ha den direkte makta. Vi må finne organer for det. Der må vi utvikle prinsippene fra Pariser-kommunen og fra Sovjet, hvor man bl.a. viser at representantene kan kastes. Dette må være reelt og ikke bare på papiret, og reprsentanter må i virkeligheten bli kasta med jevne mellomrom. Denne makta må utøves av folket selv. Alle må lære seg å utøve statsmakt.

Men der får vi et problem, fordi Lenin sa at nå er samfunnet kommet så langt at færre og færre trenger å drive med statsfunksjoner, fordi det bare er spørsmål om noen stadig enklere regnskap og litt sånt. Men i realiteten eser jo statsmakta noe så jævlig. Det har ihvertfall skjedd i Sovjet og Kina.

Hva med eksperter og byråkrater? Skal de sitte på kontoret sitt hele livet?

Det er klart at du trenger eksperter. Da får du problemer med en gang, fordi jeg mener at eksperter som sitter på et kontor hele livet, skaper et sosialt grunnlag for kapitalisme. Det gjelder partibyråkratiet og statsbyråkratiet også. Sånne personer tenker og føler på helt andre måter enn en som står i pro-

duksjonen. En av grunnen til at land går tilbake til kapitalisme er at du har sånne folk som hele livet sitter på et kontor og tenker på hvordan du skal få den fabrikken borte i langtvekkistan til å produsere mest mulig. Da tenker du annerledes enn han som jobber på den fabrikken.

Her er det mange problemer, men jeg mener du må leite denne veien for å hindre tilbakegang til kapitalismen, for å hindre at det skal stå og falle på en person.

Hva om sosialismen blir upopulær?

Hva hvis partiet og den proletære linja lider nederlag. Etter revolusjonen i Russland var det perioder med kaos og nød. Folk fikk ikke nok til å spise. I korte perioder er sosialismen jævlig upopulær. Skal partiet da kjøre linja eller gi fra seg makta?

Linda: Da vil jeg si hold på makta, men gjør kompromisser. Men det er et annet spørsmål som Mao tar opp i bind 5, og det er hva gjør vi hvis det reiser seg et opprør mot oss ala Ungarn i 1956. Da sier ikke han at «Vi mobiliserer den proletariske armeen og skyter dem som vil ta oss». Han sier at da får vi heller dra tilbake til Yenan og begynne på nytt. Yenan var som kjent baseområdet under frigjøringskrigen i Kina.

Problemer med valg og rett til å kaste lederne

Så kan vi se litt på hva som skjer i Kina. Du sier at representanter skal velges og trekkes tilbake, og det høres bra ut. Men det som faktisk skjer er at først hentes Deng tilbake til arenaen. Så henter Deng en kar som heter Peng Chen tilbake. Så styrtes borgermesteren i Peking. Og så skal Peking velge ny borgermester, og da velger Peking Peng Chen. Hva gjør vi med det? Der ligger det mye hos oss sjøl. Det er ikke bare spørsmål om åssen folk skal kontrollere dette, men det er også et spørsmål om åssen partiet skal legge bånd på seg sjøl.

Bjarne: Ja, men det er der jeg mener problemer er, fori partiet gjør feil uansett. Grove feil eller mindre grove feil. Jeg vil ha et system der, hvis partiet gjør jævlig grove feil, så skal det være organer med makt til i en viss grad kunne stoppe dem i det. Du kan ikke gi all makt til et politbyrå, og så diskutere hvordan folka der skal være, hvordan diskusjonene der skal være, for at de skal føre oss inn i sosialismen. Det mener jeg viser seg ikke å holde. Jeg stoler ikke på et politbyrå, jeg vil ha noe å si sjøl for å si det sann.

Mulige organer for folkemakt i Norge

Harald: Hvilke organer vil vi trenge i et sosialistisk Norge. Jeg tror vi vil trenge både bydelsutvalg og kommunestyre. Jeg ser for meg et kommune-styre hvor det sitter representanter for de forskjellige gruppene i kommunen, men som ikke er valgt på partibasis. De er valgt utifra hvilke folk de representerer. Jeg mener også vi må ha en nasjonalforsamling. Ikke sånn som stortinget, men da må det lages en nøkkel som sikrer en folkelig representasjon i denne nasjonalforsamlinga. Det må velges representanter for de forskjellige gruppene både mht. landsdeler hva folk jobber med osv.

Alle organer fra topp til bunn må sikre at det er representanter for det du skal representere som kommer. Du må sikre representant for fiskerne, for bøndene, for arbeiderklassen som må være i flertall.

Per: Det er greit det at du må prøve å sikre det, men det løser du ikke ved å lage en modell for valg som sikrer det formelt. Ta eksemplet med samorganisasjonene. Der velger du jo bare representanter for arbeidere. Det gjør vi i dag også, men problemet er at de ikke representerer arbeidernes interesser likevel. Det er ikke noen arbeiderpolitikk som er representert i f.eks. Oslo samorg i dag. Snarere tvert i mot.

Representative valg og/eller arbeiderråd

Hvis du ønsker å gi valgte organer direkte makt, kan jeg tenke meg ihvertfall to måter å bygge dem opp på. Den ene er et slags system med alminnelige representative valg der hele befolkninga, minus eventuelt noen få som er frattatt stemmeretten, deltar. Det andre er et slags arbeiderråd/sovjetsystem som Bjarne snakker om. Kan hende vil begge disse formene være nyttige.

Jeg oppfatter Bjarne som han mener at dette direkte maktsystemet skal stå over partiet. At den relle makta skal ligge i dette arbeiderråds/sovjetsystemet og ikke i et politbyrå. Dette direkte maktsystemet skal kunne avsette partiet.

Bjarne: Hvis ikke partiet har makta, kan du ikke avsette partiet. Hvis den relle makta ligger i sovjetene, går det ikke an å snakke om å avsette partiet. En norsk utgave av sovjetene kan f.eks. tenkes å bygge på de faglige samorganisasjonene.

Per: Jeg kan ikke skjønne at det er mulig å tenke seg at partiet har oppslutning fra flertallet og leder an i samfunnsutviklingen, samtidig som partiet ikke har makta og følgelig heller ikke kan avsettes. Hvis partiets linje har vunnet fram, så ser jeg det som naturlig at partiet får makta. Til tider vil det sikkert være argumenter som gjør det nødvendig å samle all makt innafor politbyråets fire vegger, hvis situasjonen er tilstrekkelig spent. Men jeg er ute etter å finne former som gjør vanlige arbeidere bedre i stand til å kontrollere

lederne. Finne korrektiver som gjør at partiet også må sloss for oppslutning. Men det får ligge.

Jeg skulle si noe om hva slag ordning som kan passe i Norge. Du kan tenke deg dette samorg/sovjet systemet eller du kan tenke deg alminnelige representative valg. Jeg synes ikke det er like naturlig at et arbeiderrådssystem skal bli sentralt her som det var i Sovjet. Jeg vil tro at det er bare en liten del av befolkninga i Oslo som er med i Samorg. Bare et mindretall av arbeiderklassen også vil jeg anta. Den gamle konsentrasjonen av arbeidere i storindustrielle bedrifter vil ikke se lik ut i Norge framover. Så jeg tenker mye i retning av at et alminnelig representativt system vil bli viktig under sosialismen i Norge. Det tror jeg den borgerligdemokratiske tradisjonen vår peker i retning av. Jeg kan godt tenke meg muligheten av at det blir partier som stiller lister i sånne valg, og ikke bare et valg om hvem av tre bønder som representerer bøndene i et distrikt best.

Men jeg har ikke trua på at all makt i virkeligheten havner i et sånt system og at partiet ikke har makt eller på en måte makta. Vi må finne en balanse mellom krefter og maktkonstentrasjoner.

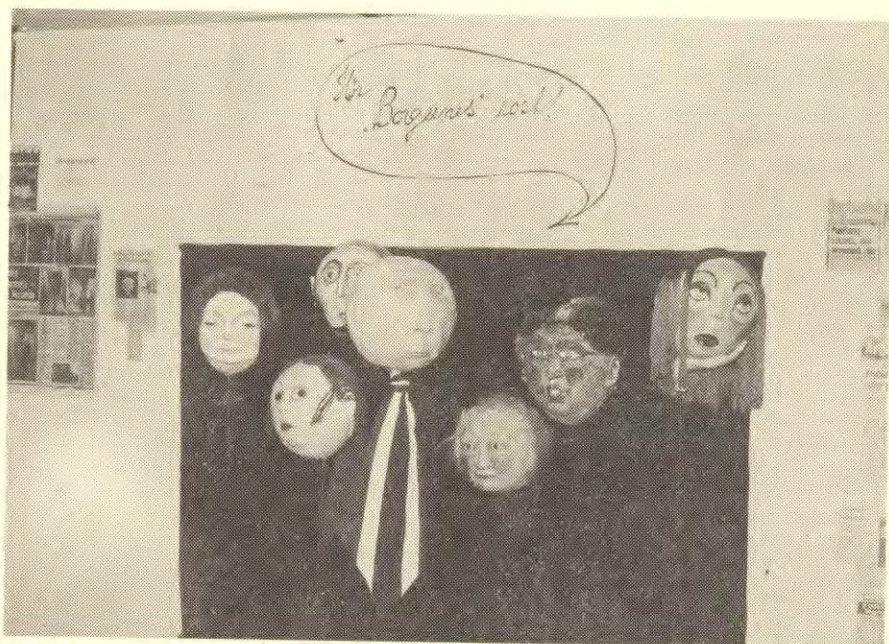
De norske samorg-sovjetene?

Bjarne: Jeg skjønner ikke helt hva dere mener. Vi skal altså ha en alminnelig representativ forsamling som jeg da oppfatter blir rådgivende i forhold til partiet, som styrer landet.

Jeg mener vi må ha et valgt organ med makta — jeg kaller det samorg. For det første så er jeg uenig med deg om samorg. Jeg tror at samorg representerer mange. Alle fagforeningene er representert der. Handel og kontor, datamedarbeidere osv. Dette må vi supplere med bønder og fiskere, og det betyr at du vil få jævlige store deler av befolkninga inn i et sånt organ. Og da er det klart at vi må utvikle bedre metoder for valg og utøving av statsmakt enn det vi har i dag. Samorg er i dag et papiorgan, der det sitter noen heldislønna tillitsmenn.

Per: Hvem er det du vil sile ut? Er det borgerne eller er det lærerne?

Bjarne: Jeg mener de som skal siles ut er i hovedsak de som er borgere i dag, og spesielt de som er storborgere. Det får vi diskutere. Men uansett mener jeg at vi må ha proletarietets diktatur, det vil si at det skal være folket som bestemmer og ikke sønnesønn til Sigval Bergesen. I tillegg er jeg veldig for et sånt system som i Kina, med et rådgivende organ. Der mener jeg folk som Jan Otto Johansen og Sigval Bergesen og en del sånne typer bør få faste plasser. De må bli spurt hele tida «Hva mener dere?» Og da får jo de muligheten til å komme med sitt. Da må jo sjølsagt proletarmakta høre på dem.

«Hør borgernes røst». Rådgivende organ, hvor bl.a. Sigval Bergesen og Jahn Otto Johansen sitter.

Partiets rolle en gang til

Partiets rolle er ikke avklart. Jeg mener at partiets rolle må være å stille de riktige parolene for utøvelse av makt, for samfunnet, og prøve å drive utviklinga videre. Jeg håper og tror at partiet får stor betydning, og kan stille en parole og da følger alle den. Men det mener jeg må være utifra at det har bygd seg opp tillitt ved å stille riktige paroler. Hvis du skal kunne tenke deg at dette statsorganet blir knust, kan det ikke skje på noen annen måte enn ved at dette samorg. organet går over til å mene noe annet enn det det burde ha ment. Den faren ligger der alltid: at arbeidsfolk går imot sine egne interesser. Og da skjønner jeg ikke annet enn at vi må dra til Yen an igjen.

Linda: Jeg veit ikke riktig hva jeg skal si. Du trenger partiet, du trenger enhetsfrontsorganer, du trenger representative organer (og da trur jeg jeg er imot enmannskretser og for lister der det går an å kumulere. Ved enmannskretser kan du få 100% av representantene med 51% av stemmene hvis du deler opp i valgkretser som bare velger 1). Så tror jeg at de i tillegg må ha reine klasseorganer ala samorg. Men åssen du skal strikke dette sammen, det er uklart for meg.

Normaltilstand og unntakstilstand

Per: Hvis jeg skal prøve å oppsummere hvor jeg står måtte det bli noe slik: For det første ønsker jeg en «normaltilstand» under sosialismen, der den sosialistiske staten kan tillate ulike meninger å organisere seg i partier, en utstrakt grad av demokratiske friheter og at direkte valgte organer i stor grad skal ha makta til å treffe de viktige avgjørelsene.

For det andre tror jeg at mange ting kan hindre oss i å forme ut et sosialistisk Norge som vi helst ønsker det. Økonomiske problemer kan gjøre det vanskelig å gjøre en del demokratiske friheter reelle. Det vil fortsatt være klassekamp, og det er svært sannsynlig at borgerskapet og fiender av sosialismen ikke vil være «snille».

For det tredje mener jeg derfor at like klart som vi ønsker en vidtgående demokratisk «normaltilstand», like klart må vi innse at forholdene med skarp klassekamp kan gjøre det nødvendig med en slags «unntakstilstand» med uhyre sterk maktsentralisering.

Vil partiet komme aleine til makta? Hvordan vil en norsk revolusjon foregå?

Bjarne: Jeg tror vi godt kan komme i en situasjon der parolene har flertall, og der retninga som er stilt for bevegelsen har oppslutning. Du kan godt tenke deg at deler av SV er en egen selvstendig stor kraft, som vi kjører en enhetlig linje med. Det blir ikke sånn at partitoppen sitter og troner med makta, med en gang du er ferdig med en revolusjon.

Linda: Jeg tror heller ikke noe som helst på den derre idealmodellen av en revolusjon, der massene stormer gjennom gatene og roper Leve AKP!, store bilder på veggene osv. Klassesammensetning og tradisjonen og strukturen i Norge, mener jeg peker mot en allianse der partiet kan spille en ledende rolle. Men jeg mener det overhodet ikke kan være snakk om partiet direkte til makta aleine.

Bjarne: Sånn som situasjonen er i dag med fare for krig ganske raskt og holdt sammen med vår styrke, så tyder det hvertfall ikke på en sånn utvikling. Det tyder jo heller i retning av at vi vil spille en underordna rolle i fronten. Mye av dette syns jeg peker på at vi burde begynne å diskutere et annet spørsmål som er viktig, nemlig økonomi.

Økonomi og demokrati

Linda: Det er mange nå som er veldig opptatt av sånne spørsmål som om det skal være lov å reise utenlands. De aller fleste ser på det som et demokratispørsmål. Men noen har stilt denne problemstillinga mye som et spørsmål

om økonomi. Hvis 10% av Norges befolkning skal fortsette å reise til Mallorca en gang i året, som dem gjør nå, så forutsetter det en del ting når det gjelder handelsbalanse, tilgang på utenlandsk valuta. Hvordan vil en sosialistisk økonomi være? Vil den ha rom for at vi bruker så mye penger utenlands? Det er et spørsmål som kanskje er interessant å diskutere.

Så har du noen innlegg i KK som går inn for likelønn veldig skarpt. Det er i og for seg snilt. Men la oss si at likelønn vil bety 70 000 med bare små variasjoner, mens legene i Sverige tjener 300 000. Da kan vi få valget: Skal vi ha likelønn og beholde bare 10% av legene i landet? Eller skal vi gi legene 300 000 og beholde kanskje 90% av dem?

Bjarne: Det er mye å diskutere, og noe Per er inne på i innledningen si, det er jo at vi må kaste en del av illusjonene overbord om at vi nå oppretter paradiset på jord — at all denne utbyttinga og alt dette gratisarbeidet kommer nå arbeiderne direkte til gode. Jeg er helt enig. Etter revolusjonen tror jeg rett og slett det er fare for at levestandarden vil gå tilbake. Jeg tror at vi vil stå overfor mange nye problemer, sånn at vi ikke uten videre vil oppleve en kontinuerlig velstandsøkning. Det som er klart er at du får mye større muligheter til å kanalisere produksjonsøkning dit du vil

Ideal om likhet og frihet. Økonomisk virkelighet

Når det gjelder dette med leger til Sverige, så vil jeg si at mye av min målsetting og argumentasjon for sosialismen, går ut på at mer eller mindre så bør folk ha den samme lønna. Fordi jeg mener at alt arbeid er likeverdig uansett om du er direktør eller tannlege eller søppeltømmer. Det betyr at du bør ha den samme lønna. Men at dette er utopi i første omgang syns jeg er ganske opplagt. Det er klart at hvis de ikke er glødende overbeviste revolusjonære, så får du ikke en del eksperter til å jobbe skikkelig for deg uten å gi dem nogenlunde den samme lønna de hadde fra før. Dette syns jeg er et spørsmål om taktikk for arbeiderstaten. Hvor langt skal du gå i innrømmelser, er det riktig å bruke tvang?

På samme måte syns jeg ikke det er så mye å svare på dette med Mallorca-reiser. Hvis økonomien tillater det, kan folk dra. Hvis økonomien ikke tillater det, må vi prøve å vinne oppslutning og forståelse for at det er umulig. Sånn som Nordli sier: «Det er ikke rom for lønnsøkinger i år».

Skal vi tilbake til naturen eller forspise oss på majones?

Så syns jeg spørsmålet om Damman er interessant. Jeg syns at han har mye for seg. Den viktigste grunnen til at jeg ikke er dammanist er at jeg lever under kapitalismen. Det ser ikke Framtiden i våre hender ut til å skjønne eller ta konsekvensene av.

Det jeg mener er at under sosialismen bør vi gå litt tilbake til naturen på noen områder! Og ikke bare pøse i oss mere majones. Jeg vil ha en litt mere nøktern «tilbake-til-naturen»-ideologi.

Streng planøkonomi betyr ingen frihet til å reise. Full frihet til å flytte fremmer arbeidsløshet

Per: Jeg også har utropt meg til en slags halv-dammanist — uten å ha lest Damman og uten å legge akkurat det samme i det som deg. Det jeg er mest for, er broderlig fordeling i verdenssamfunnet.

Men til det som har vært diskutert om økonomien, så mener jeg det er en ting som er viktig, og det er at alle ting du gjør får konsekvenser. Det gjelder enten økonomien er sosialistisk eller ikke. Det gjelder utenlandsreiser, og det gjelder for såvidt det jeg var inne på i den innledningen, nemlig å kunne opprettholde et arbeidsmarked fritt for arbeidsløshet, kontra det at folk skal kunne flytte hvor dem vil og utdanne seg til akkurat det de vil. Det er åpenbart at alle kan ikke få bli akkurat det dem har lyst til, uansett behov eller ikke. På den andre sida er det lite heldig å tvinge hver enkelt til å utdanne seg nøyaktig etter statens planer. Derfor må du gå litt på akkord begge veier, og finne en mest mulig gunstig balanse. Da får vi sannsynligvis noen problemer med å få arbeidsmarkedet til å tilpasse seg, samtidig får vi i hovedsak utdanna den arbeidskrafta som trengs, — uten at du får virkelige arbeidsløshetsproblemer. Så jeg syns at problemstillingene får mye til felles enten det gjelder ferieturen til Mallorca eller legen til Sverige. Poenget er at det ikke går å bygge et isolert idealsamfunn sånn som du ønsker deg at sosialismen skal være, fordi det du gjør får konsekvenser.

For datamaskiner og jakt og fiske

Ellers så er jeg ikke så veldig for dette med tilbake til naturen. I noen betydninger kan jeg være det — bevare naturlig miljø som rekreasjonsmulighet og forskjellig annet. Men jeg er for utvikling av teknologien og heving av levestandarden. Men på hvilken måte, og hva for et marked er det som styrer dette i dag? Der syns jeg vi ser mye sprøtt i det kapitalistiske Norge.

Linda: Jeg er for datamaskiner og jakt og fiske. Ta dette spørsmålet om levestandard. Hvis vi har noenlunde de samme produksjonsmidlene som i dag, og ikke er bomba tilbake til steinalderen, så kan ikke jeg se at vi ikke skal kunne fortsette en velstandsøkning. Det er et spørsmål om hva du legger i det. Men det er ihvertfall to faktorer som kan virke mot velstandsøking tror jeg.

Velstandsøking i et sosialistisk Norge?

Den ene er forholdet til den tredje verden. Hvilke priser vi vil kjøpe og selge for. Ved en sosialistisk revolusjon i Norge vil dette måtte tale til den tredje verdens fordel. Vi vil måtte betale bedre og delvis kanskje selge billigere, og det vil ha innvirkning på vår levestandard.

En annen faktor som vil kunne gå utover levestandard er målsettingene på sjølberging. Det er jo inne som et sentralt poeng at under sosialismen skal vi være sjølberga. Når det gjelder Norge så er jeg helt sikker på at sjølberging vil bli uhyre dyrt. Så det er et spørsmål om hvilken grad vi vil legge oss på.

Men bortsett fra sånne forhold, kan ikke jeg se at vi ikke skal kunne fortsette en levestandardheving. — Kanskje ikke i betydning mer majones. Men i betydning billigere boliger, flere daghjem, flere offentlige goder med nogenlunde samme lønn og fritidsmuligheter som i dag. Jeg tror i alle fall at det vil slå ut på kollektive goder om ikke så mye i form av rein lønnsøking. Jeg kan ikke se at vi ikke skal kunne fortsette en generell levestandardsutvikling og er absolutt ikke imot det heller.

Harald: Jeg tror at sosialismen i Norge vil bringe en veldig øking i levestandard. På den måten at hvis du ser på alle de verdiene som skapes i Norge i dag, tenker over hvordan fordelinga og forvaltinga av disse verdiene er, så er det enkelt på det grunnlaget å peke på at med en samfunnsmessig styring så er du i stand til å forsyne jævlig mange folk med boliger og klær, med helt naturlige ting som gjør at du skal kunne opprettholde livet og kunne ha et skikkelig anstendig liv hvor du har de materielle tingene dekket.

Heving av levestandard og samtidig senking av luksusforbruk

Om levestandard kan du si det koster å rense Oslo-fjorden. Det koster enorme summer å sørge for friarealer og ta vare på gamle folk. Det vil komme til å koste enorme summer å sette ned arbeidstida. Slik at folk kan jobbe mindre og få mer tid til å ta seg av hverandre, dvs. gjøre ting som er mer menneskelige. Jeg tror at for å kunne greie alle disse tinga her, må du fortsette den utviklinga vi har hatt til nå av produktivkreftene. Jeg tror at sosialismen vil frigjøre produktivkreftene på en måte som gjør at du får brukt mye mer fornuftig og rasjonelt i menneskeheten tjeneste.

Jeg tror at det at sosialismen vil bety senking av levestandarden, er feil. Jeg tror vi vil få en senking av en del vanvittig luksusforbruk, samtidig med en generell heving av levestadarden som muliggjør at folk skal kunne ha et anstendig liv uten å måtte slite seg ihjel.

Per: Jeg mener også at sosialismen vil bety at vi kan gradvis heve levestandarden. Det mener jeg opplagt må være et mål, hvis du ser både på den individuelle og den kollektive sida av spørsmålet. Begge steder er det store udekkede behov. Kapitalismen klarer jo stort sett å øke både produksjonen og levestandarden, og sosialismen ville være et skralt alternativ, hvis vi var ute av stand til å sette oss det samme målet.

Problemer med å få frigjort produktivkreftene under sosialismen

Hvis vi sammenlikner litt så veit vi jo at kapitalismen har sine sykliske kriser. På den andre sida har det i den seinere debatten vært reist mye berettiga krittikk mot de sosialistiske økonomiene fordi de ikke klarer å forbedre produktene og øke produktiviteten like effektivt som kapitalismen kan på en del områder. Det henger blant annet sammen med at under kapitalismen så tvinger konkurransen på markedet bedriftene til å komme med nye og bedre produkter for å henge med. Sosialismen har ikke helt kunnet stille opp med en drivkraft i økonomien som fyller de positive funksjonene som også ligger i konkurransen på markedet.

Men jeg mener at vi også må stille noen spørsmål ved velstandsutviklinga framover. Først dette med sosiale goder, skoler, sjukehus — alt det der er jeg helt for. (Dessuten mener jeg vi må ha som mål at det er færre folk som er sjuke etter hvert, og blir stua unna på trygdebudsjettene). Men jeg mener at sånn som verden ser ut i dag og med det nivået levestandarden i Norge befinner seg på, så mener jeg det er helt riktig å stille spørsmålet om hvor mye vi skal «ta ut» for å bruke et uttrykk fra lønnskampen, i forhold til å hjelpe og støtte fattige og undertrykte land.

Lite å hente på å tvangsauksjonere alle Rolls Royce i Norge

Bjarne: Jeg veit ikke, men jeg syns at det i den innledninga som Per holdt, så hadde han et poeng som jeg syns er litt viktig. Hvis du ser på den kapitalistiske produksjonen, så er det veldig lite som egentlig går til luksusforbruk for kapitalistene. De har noen Mercedeser, og de har noen hytter og banklån og sånne ting. Men det er jo begrensa hvor mange svømmebasser du kan ha, og hvor mange Rolls Royce du kan ha.

ROLLS ROYCE SILVER SHADOW II

Bakhjulsdrift.

Pris fra/til: ca. 1 200 000.

Motor vol/hk: 6750-270 (ca.).

Ytelser, kraftigste versjon:

Aks 0—100: 10 Toppf.: 190.

Karosserier: 4-dørs.

Det er jo begrensa hvor mange Rolls Royce du kan ha.

Resten av merverdien den tar hånd om går jo veldig mye til å investere i produksjonen i gjen. Det må jo vi også gjøre i ganske stor grad i et sosialistisk samfunn også. Så det vi først og fremst må kritisere er jo at det er de, dvs. kapitalistene, som har makta til å rå over disse verdiene.

Det det står om er makten til å bruke verdiene — hvilke formål skal de brukes til

Så jeg mener at det ikke nødvendigvis er så jævlig mye mere penger du får, men det vi får er muligheten til å sette inn pengene og ressursene der du sjøl ønsker. Der syns jeg sakene som er nevnt, boliger, kollektivtransport, sjukehus, utvikling av jordbruket og fiskeriene, der det i dag ikke er lønnsomt, peker seg ut som saker som må satses på. Dette blir det ikke sats på i dag fordi det ikke er lønnsomt, og der kan vi bruke de ressursene vi får til overs og i det store og hele kanalisere ressurser. Men jeg tror det er tvilsomt å forespeile folk i Norge at vi vil få så voldsomt mye mer.

Så jeg mener at det viktigste ved sosialismen er at du får reell makt til å utvikle samfunnet sånn som folk sjøl ønsker. Og jeg håper at dette samfunnet skal kunne gi tilbud til folk, på den måten at folk er med på å bestemme, at folk får noe ut av fritida si og at folk skal kunne føle at de er betydningsfulle mennesker som ikke blir tråkka ned i søla. Hvis vi oppnår det, så er ikke jeg så veldig opptatt av en stor levestandardsøkning.

Kapitalismen er et dyrt og sløsete system

Harald: Når jeg tenker på luksusforbruk, så tenker jeg på hvor enormt dyrt det kapitalistiske systemet er. La oss ta sports- og fritidssektoren. Du har hatt en fantastisk utvikling på denne sektoren. I løpet av de siste ti åra har vi fått frambrakt utstyr som verden aldri har sett maken til. Sjøl om kineserne hadde Mao Zedongs tenkning i hundre år, tror jeg ikke de ville klart å lage så fine joggesko, som de som blir lagd i vesten nå. Samtidig har dette utarta noe enormt og vi har fått et voldsomt sløseri. I kjølvannet på denne utviklingen legges det ned en masse skifabrikker i Norge. Sånne omstruktureringer av produksjonen koster samfunnet enorme summer.

Barnehager eller digital-pumper på beninstasjonene?

En annen sak. Når jeg var liten så var jeg veldig imponert over SF, fordi de sa at i stedet for å bygge bensinstasjoner så kunne det bygges daghjem. Jeg mener at det er et viktig poeng at samfunnet i dag har råd til å bygge bensinstasjoner som er ganske finere og hvor det ikke blir spart på så mye. Det kan skiftes pumper stadig vekk for at det skal se mest mulig ut som en romfartsstasjon — uten at det er nødvendig. Da er det nok penger. Det blir bygd administrasjonsbygninger som er virkelig påkosta og råflotte. Og der oppholder folk seg kanskje seks timer i døgnet. Sånne ting blir bokført som investeringer. Sånne penger kunne brukes f.eks. på å rense Bunnefjorden.

Store verdier kastes bort på reklame og snyltende mellomledd

Et annet eksempel er dette med reklame, og at det å drive hele denne markedsøkonomien er enormt dyrt. For ikke å snakke om alle penga som havner i alle mulige mellomledd, alle disse snylteledda. F.eks. i bilbransjen. Der sirkulerer det enormt mye gryn. Det er klart at de penga er sosialismen i stand til å få tak i og trekke vekk. Dette er ikke småpenger. Jeg tenker ikke først og fremst på det personlige forbruket. Det er masse av disse borgerne som er dammanister. De kjøper seg nesten ikke klær engang, og kjører rundt i så gamle biler at de såvidt henger sammen. Jeg mener bare at det kapitalistiske systemet er så dyrt å drive i forhold til et sosialistisk system.

Linda: Jeg er veldig enig med siste innlegget. Det er sant som han sier at det er et jævlig dyrt system å drive. Du har luksusforbruket, så har du kapitaleksporten, så har du spekulasjonen der verdier går tapt. Tenk på Reksten, tenk på hva Andresens Bank sluker. I tillegg til det han nevnte har vi en god del uproduktive stillinger som ikke vil finnes i et utvikla sosialistisk Norge. En lang rekke dustejobber som på sett og vis bare er snylting.

Hvis du gikk gjennom hele produksjonen og organiseringa av den så forsvinner det jævlig mye i sluket. Det fins bedrifter som blir lagt ned, ikke fordi de ikke gir profitt, men fordi de gir under gjennomsnittsprifitten. Vestfossen Cellulose ble ikke nedlagt fordi den gikk med underskudd. Den ble nedlagt fordi den gikk med under gjennomsnittsprifitt. I tillegg er det mange folk som går rundt og ikke gjør noe, på tross av at de både kan og vil gjøre noe. F.eks. utstrakt førtidspensjonering. Jeg mener det dreier seg om enormt mye mer enn disse lystbåtene som ville blitt en femtilapp på hver. Akkurat det er i og for seg sant.

Verdiene ligger der, men er det lett å få tak i dem?

Bjarne: Det er ikke så lett å få tak i pengene. F.eks. dette med førtidspensjonering. I et sosialistisk samfunn må også ting gå med overskudd. Det er jævnlig vanskelig å dytte inn denne førtidspensjonisten i et produksjonsteam sammen med en Stakhanov-arbeider som jobber som faen. Men det er klart at noe kan gjøres.

Linda: Det går masse pensjonister rundt i dag som er glad i unger. Det er klart at mange av dem kunne assistert på daghjem.

Per: Jeg syns også det er innmari viktig det dere har trekt fram om at kapitalismen er et jævlig dyrt system å drive. Sann sa ikke jeg det i innledningen, og antakelig er dette ting jeg har skjønt for dårlig. Jeg tror det kan være rett at sosialismen åpner større muligheter i økonomien, enn det jeg kanskje ga inntrykk av der. Men jeg mener at det fins begrensninger og at det opplagt vil bli problem med å få ut disse verdiene og bruke dem mer fornuftig.

Hvor utbredt er duste- og snyltejobbene?

Ta et shipping-konsern som eksempel. Der er det kanskje mellom femti og hundre sjøfolk og kanskje tusen ansatte. Men du kan ikke uten videre si at det er tusen snyltere på sjøfolka. Snyltere fins nok, men jeg tror at kapitalistene helst prøver å unngå å betale penger til for mange folk med overflødige dustejobber. Jeg vil tro at i sjøtransport i dag er sjølve turen over havet det som krever minst arbeid. Men på både loste- og lastesida trenger du en masse folk til å forhandle med kunder, lage til kontrakter, skjøtte forholdet til havnemyndigheter, tollmyndigheter, nasjonale myndigheter og handelskamre eller hva nå alt heter. Alt dette for å få til maksimal utnyttelse av den uhyggelig kostbare og avanserte redskapen som moderne båter er.

Jeg tror shippingkonsernet er tjent med de fleste folka de ansetter, og at det driver transporten så effektivt at det ikke blir noen lett jobb for det sosialistiske statsskipsselskapet å overgå det. En annen sak er at de driver butikken så godt, og gjør så mye gryn at de går amok på tankskipsmarkedet. De klarer både å lage vidunderlige transportopplegg og vanvittige transportkriser.

Reklame, mellomledd og problemet med å bringe produktene fra den som lager dem til den som skal bruke dem

En liknende kommentar til dette med å kappe bort reklamen og markedsføringa og alle disse mellomledda som blir kalt snylterledda. Jeg tror vi må prøve å gjøre det og at det bør være mulig. Hegnar i Kapital er enig med oss i at det er enormt mye uproduktivt og snyltete i dette samfunnet. Men jeg tror det vil bli vanskelig å løse. Kapitalismen klarer det ikke. Den blir verre og verre både med offentlig og privat byråkrati.

Men vi skal huske på at disse mellomledda og markedsføringssektoren løser en stor oppgave i et utvikla komplisert samfunn: Nemlig distribusjon av produktene. Det er en uhyggelig vanskelig oppgave i en avansert økonomi med hundretusener av produkter å skulle sørge for at produktene kommer dit det er behov for dem. Dette løser mellomledda og markedsføringa på et vis i dag. Svakheten ved det er bl.a. at de bare er i stand til å bry seg om kjøpedyktige behov. Derfor finner produktene bare fram til folk som har penger til å kjøpe dem, og ikke nødvendigvis til de som trenger dem mest. Derfor blir produksjon det er behov for delvis forsømt, fordi det ikke fins et stort nok kjøpedyktig marked. F.eks. på helsesektoren er det tilfelle, hvis vi ser på behovet for en del medisiner i verdensmålestokk.

Kapitalismen har ikke styring — det kan sosialismen få

Men poenget mitt var at mellomledda og markedsføringssektoren er med og løser oppgaven med å fordele alle produktene og delvis også registrere nye behov. De sosialistiske landa vi har sett til nå, har i stor grad havna opp i byråkrati, lange køer, utilfredsstillende fordeling av produktene og mangel på evne til å skaffe nok av nye ting folk ønsker seg eller fabrikkene trenger.

Jeg tror vi vil måtte ha mange folk ansatt i et sosialistisk Norge for å løse de oppgavene som bl.a. mellomledda og markedsføringa tar seg av i dag. Så min viktigste kritikk på at kapitalismen er uegna til å rå over dagens verdier og produksjonsmidler, til beste for folk, står fast. I tillegg mener jeg at vi må ha et våkent øye for å rydde opp i snylting og dustejobber.

Utdrag fra Engels:

Sosialismens utvikling fra utopi til vitenskap.

La oss til slutt kort sammenfatte den historiske utviklingens gang:

I. *Mellomalderens samfunn*: Individuell småproduksjon. Produksjonsmidler passende for den enkeltes bruk, derfor primitive, tungdrevne og lite effektive. Produksjon for umiddelbart forbruk, enten for produsenten selv, eller for føydalherren. Bare i de tilfelle hvor det foreligger et produksjonsoverskudd ut over dette forbruket fallbys dette overskuddet til salg og brukes som byttmiddel: Vareproduksjonen er derfor bare i sin første begynnelse. Men allerede nå ligger skjult i den *spiren til anarkiet i hele den samfunnsmessige produksjonen*.

II. *Den kapitalistiske revolusjonen*: Industrien undergår en forandring, først ved hjelp av enkel kooperasjon og manufakturen. De hittil spredte produksjonsmidlene konsentreres i store verksteder, og dermed forvandles de fra den enkeltes produksjonsmidler til samfunnsmessige, en forvandling som stort sett ikke har noen innflytelse på bytteformen. De gamle tilegnelsesformene beholder sin gyldighet. *Kapitalisten* trer fram: i sin egenskap av eier av produksjonsmidlene tilegner han seg også produktene og gjør dem til varer. Produksjonen er blitt en samfunnsmessig handling, varebyttet og tilegnelsen forblir individuelle handlinger utført av enkelte: Privatkapitalisten tilegner seg det samfunnsmessige produkt. Dette er den grunnleggende motsetningen som er opphavet til alle de motsetninger nåtidens samfunn beveger seg i og som storindustrien tydelig viser.

A. Produksjonsmidlene blir tatt fra produsenten. Arbeideren blir dømt til livsvarig lønnsarbeid. *Antagonisme mellom proletariat og borgerskap*.

B. De lovene som behersker vareproduksjonen, trer tydeligere fram og virker med stadig større kraft. Hemningsløs konkurranse. *Motsetning mellom den samfunnsmessige organisasjon i den enkelte fabrikken og det samfunnsmessige anarkiet i produksjonen som helhet*.

C. På den ene siden blir maskineriet stadig mer fullkomment, og gjennom konkurransen blir dette en tvangslov for hver enkelt fabrikant og ensbetydende med at stadig flere arbeidere blir overflødige: *den industrielle reserve-*

arméen. — På den andre siden en ubegrenset utvidelse av produksjonen, noe som også er en av konkurransens tvangslover for enhver fabrikant. — Alt dette fører til en voldsom utvikling av produktivkreftene, tilbudet blir større enn etterspørselen, altså overproduksjon. Markedene blir overfylte, kriser hvert tiende år, den onde sirkel: *her overflod av produksjonsmidler og produkter — der overflod av arbeidere* uten beskjeftigelse og eksistensmidler. Men disse to hevstengene for produksjon og samfunnsmessig velstand kan ikke samarbeide, fordi den kapitalistiske produksjonsformen forbyr produktivkreftene å virke, forbyr produktene å sirkulere, med mindre de først er blitt forvandlet til kapital. Og det er nettopp overfloden på produkter som hindrer det. Motsetningen er blitt så stor at den er blitt en meningsløshet: *Produksjonsmåten gjør opprør mot bytteformen.* Beviset er levert for at borgerskapet ikke lenger evner å lede sine egne samfunnsmessige produktivkrefter.

D. Produktivkreftenes samfunnsmessige karakter blir delvis anerkjent, selv kapitalistene blir nødt til det. De store produksjons- og kommunikasjonsorganisasjonene overtas, først av *aksjeselskaper*, seinere av *truster* og endelig av *staten*. Borgerskapet viser seg å være en overflødig klasse, alle dets samfunnsmessige funksjoner utføres nå av lønnete funksjonærer.

III. *Den proletariske revolusjonen*, motsetningene løses: Proletariatet erobrer samfunnsmakten og forvandler ved hjelp av denne de samfunnsmessige produksjonsmidlene som glir ut av borgerskapets hender, til offentlig eiendom. Med denne handling befri det produksjonsmidlene fra sin kapital-egenskap og gir deres samfunnsmessige karakter full frihet til å gjøre seg gjeldende. En samfunnsmessig produksjon etter forut fastsatte planer blir nå mulig. Utviklingen av produksjonen gjør den fortsatte eksistensen av forskjellige samfunnsklasser til en anakronisme. I samme forhold som anarkiet i den samfunnsmessige produksjonen forsvinner, dør også statens politiske autoritet bort. Menneskene som nå endelig er blitt herrer over sine egne samfunnsmessige forhold, blir dermed også herrer over naturen, de blir herrer over seg selv — de blir frie.

Å gjennomføre denne verdensbefriende dåd er det moderne proletariats historiske oppgave. Å utforske til bunns denne oppgaves historiske vilkår og dermed finne fram til dens egentlige innhold og så å vekke den i dag undertrykte proletariske klassen som er kalt til aksjon, til bevissthet om sin egen viktige aksjons vilkår og innhold, det er oppgaven for arbeiderbevegelsens teoretiske uttrykk: den vitenskapelige sosialismen.

Noen spørsmål fra en kamerat

(Saksa fra debattsida i Klassekampen)

Jeg stiller spørsmål om det er riktig å sloss for en revolusjon som ikke vil føre til at vi får det bedre. Men kanskje tvert i mot. Den tradisjonelle formen for proletariatets diktatur har vært et kommunistisk ettpartisystem. Dette ser jeg som en trusel mot demokratiet (sml. fascisme under firerbanden og i Albania). Jeg tror at Norge av i dag til tross for alle feil, er atskillig mer demokratisk enn Kina, ikke minst pga. parlamentarismen med flere partier.

Alternativet er kulturrevolusjon: et høyt aktivitetsnivå i massene, stadig kritikk av privilegier og revisjonisme i partiet, pluss at brudd på masselinja og demokratiet må tas svært alvorlig. Med de erfaringene og forandringene som skjer i Kina i dag, er jeg skeptisk til at proletariatets diktatur kan sikres på denne måten. Er det noe å satse på for oss i Norge?

Jeg vurderer Oktoberrevolusjonen og den kinesiske revolusjonen som riktig — opprør mot krig og fascisme. Jeg mener også at Lenin, Stalin og Maos forsøk på å bygge sosialismen var forsøket verdt. De oppnådde mye, men når det kommer til stykket viser det seg at den grunnleggende måten å organisere samfunnet på, ikke holder. Da må det være i den norske arbeiderklassens interesse at det samme ikke skjer igjen.

Ola